

AZ AARHUSI EGYEZMÉNY ESMÉI

Amikor 1992-ben Rio de Janeiróban százötven ország állam- és kormányfői aláírták a riói deklarációt a benne szereplő huszonhét alapelvvvel, aligha gondolhatták, hogy a 10. alapelv a közösségi részvételről olyan karriert fog befutni, hogy önmagában komoly befolyást gyakorol majd az országok környezetvédelmi, sőt azon kívüli hatósági rendszerének kialakítására és működtetésére. Az alapelv szerint „a környezeti problémákat az összes érintett polgár részvételével lehet a legjobban kezelni a megfelelő szinten. Nemzeti szinten minden egyénnek biztosítani kell a hatóságoknál rendelkezésre álló környezeti információhoz való hozzáférést, ideértve a közösségekben a veszélyes anyagokra és tevékenységekre vonatkozó információt, továbbá lehetőséget kell biztosítani a döntéshozatali eljárásokban való részvételre. Az államoknak a környezeti információ széles körű terjesztésével elő kell segíteniük, és bátorítaniuk kell azt, hogy a nyilvánosság tudomást szerezzen ezekről a lehetőségekről és gyakorolja részvételi jogosultságait. Biztosítani kell ezen felül a hatékony bírósági és közigazgatási jogorvoslati lehetőségekhez való hozzáférést, ideértve a kártérítést és a károk helyrehozatalát is.”

A 10. alapelv meghatározta a közösségi részvétel három úgynevezett pillérét, azaz az információhoz jutás, a beleszólás és a jogorvoslat jogát a környezetvédelmi ügyekben, és kiegészítette mindezt a részvételre képesítés állami kötelezettségével. Ennek a rendszernek a kibontására és hatékony működtetésére született meg 1998-ban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának területén (Európában, Észak-Amerikában és néhány közép-ázsiai országban) érvényes aarhusi egyezmény. Ez a nemzetközi jogban több szempontból is különlegesnek számító jogintézmény a környezetvédelem és a demokrácia szempontjából meghatározó jelentőségű eszméket dolgozott ki, fejlesztett tovább és épített be rendszerébe.

AZ EGYEZMÉNY TÖRTÉNETE

Alig három évvel a riói környezet és fejlődés konferencia után, 1995-ben az európai környezetvédelmi miniszterek szófiai találkozóján elfogadták az úgynevezett szófiai útmutatót, amely sorra vette a környezetvédelmi közösségi részvétel pilléreit és részletes ajánlásokat fogalmazott meg velük kapcsolat-

ban. Az európai környezetvédelmi szervezetek megneszelték, hogy valami fontos dolog van születőben, ezért szatellitkonferenciát szerveztek, amely szorosan kapcsolódott a miniszterek találkozájához, és a sajtó segítségével meglehetősen befolyást gyakorolt arra. Végül sikerült elérniük a zöldeknek, hogy a szófiai útmutató végére bekerüljön az a kötelezettségvállalás, melynek alapján rövidesen elkezdődhetnek az immár kötelező érvényű nemzetközi szerződés szakértői megbeszélései.

A nemzetközi jog történetében először az aarhusi egyezmény előkészítésében, megszövegezésében vehettek részt teljes jogú tárgyalópartnerként az ENSZ EGB tagállamai mellett az európai környezetvédő szervezetek képviselői, nevezetesen egy négyfős úgynevezett környezetvédelmi koalíció. Számos javaslatuk meghallgatásra talált, főként a dán, a holland és néhány kelet-európai kormányzakértő folyamatos támogatásának, egyetértésének köszönhetően. Az egyezmény szövegét 1998. június 25-én Dánia második legnagyobb városában, Aarhusban írta alá harmincöt állam és az Európai Unió képviselője. Ugyancsak ritkaság a nemzetközi jogban az egyezmény gyors elfogadása. Három év alatt összegyűlt a hatálybalépéshez szükséges tizenhat ratifikációs dokumentum, úgyhogy az egyezmény 2001. október 30-án már hatályba is lépett.

2002-ben az olaszországi Luccában a részes felek megtartották első találkozójukat, ahol fontos határozatokot fogadtak el, egyebek között a jog-kikényszerítési bizottság létrehozásával, munkájával és nyolc tagjával kapcsolatban. Hasonló aktivitást tapasztalhattunk 2005-ben Alma Atában, illetőleg a felek találkozási között működő munkacsoport (WGP) és tematikus bizottságok (*task forces*) gyakori összejövetelei alkalmával. A részes felek ilyen keretek között lényegében folyamatosan tárgyalnak egy sor kiemelkedően fontos kérdéstről, így a veszélyes ipari tevékenységekre vonatkozó környezeti információkról (PRTR), a genetikailag módosított szervezetekkel (GMO-kkal) kapcsolatos döntéshozatali eljárásban való közösségi részvételről, az elektronikus információszerepéről és hatásáról, a jogorvoslati jog továbbfejlesztéséről, a stratégiai döntéshozatali eljárásokban való részvételről és a közösségi részvétel gyakorlatának a nemzetközi döntéshozatali eljárásokban való kiterjesztéséről. A tagállamok érdeklődéséről és végrehajtási hajlandóságáról

e folyamatos munkán kívül ékesszólóan beszél az a tény, hogy a második találkozó előtt kivétel nélkül mind a harmincöt tagállam elküldte igen részletes (legalább huszonöt-harminc oldalas) végrehajtási jelentését, ami szintén egyedülálló a hasonló nemzetközi jogi szerződések gyakorlatában.

HOLISZTIKUS SZEMLELET

Az egyezmény gyors és tartós sikerének a titka egyértelműen az, hogy először fogta egységes, logikus rendszerbe a közösségi részvételnek a nemzetközi jogban és az egyes nemzeti jogokban (például Egyesült Államok, Hollandia) elszórtan már meglévő egyes jogintézményelemeit. Az információhoz jutás, a beeszlás és a jogorvoslat jogának a részletes szabályai az összes lehetséges forrásból származó leghatékonyabb megoldásokat használják fel, kiegészítve azokat a megfelelő alapelvekkel, definíciókkal és a részvételre képesítés szabályaival. Ezáltal a jogintézmények egyes elemei egymást erősítik, együttesen hatékonyabbak. A hatóságok által nyilvánosságra hozott vagy kérelemre megkapott információkat az érintett közösségek felhasználják a részvétel során: értesülhetnek az őket érintő ügyekről és kiegészíthetik ismereteiket a hatékonyabb részvétel érdekében. A harmadik pillér, a jogorvoslati jogosultság mindkét előző pillérhez kapcsolódhat és lényegesen növeli súlyukat: nyilvánvaló, hogy jóval nagyobb lesz

a hatóságok hajlandósága az információszolgáltatásra vagy a részvétel megengedésére, ha tudják, hogy másodfokú hatóságuk vagy az illetékes bíróság bármikor kész felülvizsgálni a közösségi részvételt korlátozó döntéseiket. A jogintézmény további elemei, a közösségi részvétel vagy például a megfelelően széles kört felölelő és pontosan megfogalmazott alapelvek és definíciók át- meg átszövik a három pillért és tovább fokozzák hatékonyságukat.

Ez a holisztikus szemlélet új a jogrendszerünkben, azonban az utóbbi évtizedekben kifejlődött környezetvédelmi jog egyik alapvető sajátossága kell legyen hamarosan. Egy kicsit még tovább menve akár a jog megváltozott, vagy legalábbis változóban lévő szerepét is felismerhetjük a közösségi részvétel szisztematikus szabályrendszerében. A XXI. század jogának már nem csupán egyes elszigetelt ügyeket, hanem átfogó problémákat kell tudnia megoldani. Ennek a „posztmodern” társadalmi igénynek valóban csak az aarhusi egyezményhez hasonló, rendszerszemléletű jogintézmények tudnak megfelelni. Egy másik riói alapelv egyébként, az integráció elve ugyanebbe az irányba mutat.

AZ INTEGRÁCIÓ ELVE A KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTELLEN

A környezetvédelmi jog, ahogy mondani szokták, keresztben fekvő jogág, vagy kevésbé tapintatosan kife-

A Környezeti Management és Jog Egyesületet (angol neve, Environmental Management and Law Association után rövidítve: EMLA) 1992-ben alapították a környezet-tudomány különböző területeinek képviselői, egyetemi oktatók és gyakorlati szakemberek. Az egyesület működésének két alapvető iránya rajzolódott ki az évek során: az egyik a szakmai rendezvényekkel, konferenciákkal, továbbképzésekkel, egyetemi oktatással, tanulmányokkal és egyéb publikációkkal kapcsolatos tevékenység, a másik az ingyenes közérdekű környezetvédelmi jogi tanácsadó szolgálat és képviselet a lakosság, az önkormányzatok és társadalmi szervezetek számára.

Az EMLA 1994 októberében alakult környezetvédelmi jogi ta-

nácsadó szolgálatánál jelenleg négy főállású ügyvéd dolgozik. Az egyesület segítségét igénybe venni kívánók a sajtó, honlapunk (www.emla.hu) vagy egyéb környezetvédő társadalmi szervezetek (Ökoszolgálat, KÖTHÁLÓ, helyi szervezetek) révén jutnak el hozzánk.

Az ingyenes közérdekű ügyvédi tevékenység során szerzett egyedülálló tapasztalatait az EMLA sokrétűen kamatoztatja a hazai és nemzetközi szakértői munka, az oktatás, a kutatás és az általános tájékoztatás (részvételre képesítés) területén. Az eddig képviselt több mint ötszáz ügy közül a legfontosabbak kivonata honlapunkon is szerepel.

Legjelentősebb nemzetközi és hazai programjaink a következők:

– A *The Access Initiative (TAI)* projekt, amely 2000-ben egy füg-

getlen környezeti demokrácia indikátor rendszert dolgozott ki a World Resource Institute (USA), a Thailand Environmental Institute (Thaiföld), az ACODE (Uganda) és a Participa (Chile) nevű szervezettel együttműködve. Ezt az indikátorrendszert ma már több mint negyven országban használják különböző civilszervezetek és tudományos munkacsoportok, hogy kormányukat és közvéleményüket szembesítsék a környezeti demokrácia aktuális állapotával. Az EMLA a világszervezetben való részvétel mellett a TAI európai régióját vezeti (www.accessinitiative.eu).

– *Justice & Environment (J&E)*. A visegrádi országokban dolgozó közérdekű környezetvédelmi jogászok által alapított nemzetközi egyesület, amelyhez csatlakoztak kollégák

jezve: olyan jogterület, amely szabályozási tárgyának belső sajátosságai miatt hajlamos agresszívan terjeszkedni a szomszédos jogágak rovására. Elegendő, ha arra gondolunk, hogy a környezetvédelmi jognak és igazgatásnak már ma is milyen sok közös szabályozási területe van a vízgazdálkodással, az erdőgazdálkodással, a közlekedési igazgatással, de akár az energiaügyet vagy a bányászat nagy múltú szabályozási területét is említhetnénk. A környezetvédelmi szempontok és szabályozási szemlélet fokozatos térnyerése ezekben és a hasonló jogágazatokban törvényszerű.

Az integráció elve már az aarhusi egyezmény preambulumban felsorolt alapelvek között is szerepel (16. felhívás), részletszabályai pedig számos helyen utalnak rá. Ezek közül talán a legfontosabb az úgynevezett PRTR szabályozás [5(9) cikk]. A környezeti információ rendelkezésre állása, minősége és aktív, elsősorban internetes, térinformatikai eszközökkel történő terjesztése szempontjából az úgynevezett szennyezéskibocsátási és -átviteli nyilvántartásoknak (PRTR) nagyon nagy szerepük van. Igen ám, csakhogy a veszélyes anyagokra vonatkozó ilyen nyilvántartásokat nemcsak és nem elsősorban a környezetvédelmi hivatali rendszer gyűjti, hanem a kémiai biztonságért felelős közegészségügyi, valamint a katasztrófavédelmet irányító belügyi igazgatás is. A három érintett szakterület integrációja az adatok gyűjtése, feldolgozása és terjesztése terén alapvető gazdasági érdek, hiszen a vállalatoknak jelenleg jószerivel háromféle hatósághoz kell leadniuk ugyan-

azokat a bonyolult adatsorokat, azokat három hatóság dolgozza fel, nem kevés erőforrást felemésztve, és három helyről kérhetik ki az érintett közösségek és az állampolgárok – mindez enyhén szólva is integrációért kiált, természetesen annak fenntartásával, hogy a környezeti szempontoknak egyre nagyobb szerepet kell kapniuk a rendszerben.

Ugyanezt mondhatjuk el az egyezményben szintén megemlített genetikailag módosított szervezetekre (GMO-kra) vonatkozó jogról és jogalkalmazásról a környezetvédelem, a közegészségügy és az iparigazgatás vonatkozásában [6(11) cikk]. Integrálni kell az iparigazgatási és fogyasztóvédelmi szempontokat a környezetvédelmieliekkel az egyezményben szintén hivatkozott termékinformáció szabályozási területén is, hiszen a környezetvédelmi szakma joggal várja el, hogy a termékeken a legfontosabb környezeti sajátosságok (például az energiafogyasztás vagy az élő szervezetekre és a környezetre való veszélyesség) is fel legyenek tüntetve [5(8) cikk].

Nem véletlen mindezek tükrében, hogy az egyezmény definíciós fejezetében a környezeti információ fogalmát úgy határozták meg, hogy abba a rokon területek jogának szabályozási tárgykörei messzemenően beletartoznak. Végül a teljesség kedvéért meg kell említenünk azt is, hogy az integráció elve tulajdonképpen megjelenik a környezeti információhoz való hozzájutás alóli kivételeknél is, hiszen a környezetvédelmi és a környezeti demokráciához fűződő érdekeket itt nagy körültekintéssel össze kell

---

Észtországból, Ausztriából, Szlovéniából és Spanyolországból. A J&E 2003 óta minden évben négy-öt témakörben ad ki összehasonlító környezetjogi tanulmányokat és fogalmaz meg javaslatokat nemzeti és európai uniós szinten. Az EMLA jelenleg a J&E elnöki és koordinátori tisztségét tölti be.

– Részvétel az aarhusi egyezmény kidolgozásában és az egyezmény betartása felett őrködő bizottság (*Compliance Committee*) munkájában.

– Az európai környezeti jogharmonizáció ellenőrzése és elősegítése Magyarországon és több csatlakozásra váró országban. Itthon a kilencvenes években az EMLA munkacsoportjai dolgozták ki hat kötetben a mindmáig egyetlen átfogó környezetvédelmi jogharmonizá-

ciós helyzetfelmérést, ezt követően pedig a legutóbbi években az Európai Bizottság számára több mint húsz irányelv részletes jogharmonizációs követő elemzését készítettük el. Számos átfogó jogharmonizációs projektben vettünk és veszünk részt Boszniában, Szerbiában, Horvátországban, Albániában és Törökországban.

– Részvétel az MTA és a KvVM VAHAVA projektjében a klímaváltozás hazai hatásairól és az azokra adható válaszokról. A projekt folytatásaként az EMLA önállóan részletes jogalkotási és a joggyakorlatra vonatkozó javaslatokat dolgozott ki számos jogterület (környezetjog, építési jog, közlekedési jog, mezőgazdasági jog stb.) mintegy háromszáz hatályos jogszabályának elemzése alapján.

– Nonprofit Szektor Analízis (NOSZA) program elindítása a magyar civil nonprofit jog fejlesztéséért. E programon belül legfontosabb munkák a tizennégy résztanulmányból összeállított nonprofit jogi helyzetfelmérő kötet, a civilszervezetek bírósági bejegyzésének anomáliáit vizsgáló kötet és a „jogalkotás.hu” program az elektronikus információszabadság előmozdításáért.

A NOSZA programnak a NOSZA Egyesület révén külön szervezeti formát hoztunk létre.

– Ugyancsak elkülönül, szervezetileg önálló egység az egyesület által létrehozott EMLA Alapítvány a Környezeti Oktatás Támogatásáért, amely 1993 óta tizenhárom diákösztöndíj-programot bonyolított le.

hangolni egyéb fontos állami és igazgatási érdekekkel, illetőleg magánszemélyek gazdasági érdekeivel, például az üzleti titok vagy a szellemi tulajdon területén. Ezzel elérkeztünk egy nagyon kényes kérdéshez: vajon mi előrébbvaló – a környezeti, például a szennyezőanyag-kibocsátási adatokhoz való feltétlen hozzáférés lehetősége, hogy az érintettek meg tudják tenni a megfelelő intézkedéseket életük és egészségük védelmére, vagy pedig azoknak az adatoknak, tudásnak a bizalmas kezelése, amelyeket valaki drága pénzen állított elő vagy szerzett meg.

ÉLETHEZ VALÓ JOG – KÖRNYEZETHEZ VALÓ JOG

Az egyezmény preambuluma 6. felhívása a következőképpen szól: „a Részes Felek felismerték, hogy „a környezet megfelelő védelme alapvető fontosságú az emberek jólétéhez és az alapvető emberi jogok betartásához, ideértve az élethez való jogot magát is”. Vajon ez a kitétel azt jelenti, hogy az aarhusi jogalkotó szerint az egyes emberi jogok, így egyfelől az élethez és az egészséghöz, valamint az egészséges környezethez való jog, másfelől pedig a többi, különösképpen pedig a gazdasági alapú jogosultságok, mint a vállalkozás szabadsága vagy a munkához való jog között egy bizonyos hierarchikus viszony volna az előbbi csoport javára? Ilyen messzire nem mennék el, egy ilyen sommás megállapításnak nyilvánvalóan számos alkotmányjogi buktatója lenne. Ugyanakkor ha visszatérünk az előző bekezdésben felvetett konkrét összeütközéshez a környezeti információhoz való jog és az üzleti titok vagy szellemi tulajdon védelméhez fűződő jogok között, azt látjuk, hogy az egyezmény – nagyon helyesen – több szinten is elsőbbséget ad az információs jogok maradéktalan érvényesülésének. Először is az egyezmény 4(4) cikke kimondja, hogy a környezeti információhoz való hozzáférés alóli kivétel eseteit megszorítóan kell értelmezni, minden esetben figyelembe véve azt, hogy a környezeti kibocsátások megismerése alapvető érdek, sőt a 4(4) cikk d) pontja az üzleti titok vonatkozásában kifejezetten kimondja, hogy a kibocsátási információk kiadásának semmilyen esetben sem lehet gátja az üzleti titok.

ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓTOVÁBBÍTÁS ÉS RÉSZVÉTELI DEMOKRÁCIA

A környezeti információkhoz való hozzáférésnek csak az esetek elenyésző részében az az akadálya,

hogy valamilyen harmadik érdek sértene az információ kiadása – sokkal inkább a hatóságok vonakodása, a környezeti demokrácia gyakorlására való felkészületlenség okoz súlyos nehézségeket. Ha ugyanis túljutunk azon a dilemmán, hogy egyáltalán kiadható-e az információ (mint mondtuk, az esetek túlnyomó többségében igen), akkor kérdés lehet egyfelől az, hogy milyen formában, milyen határidőre és milyen költségekkel tudja az adott hatóság a környezeti információt szolgáltatni. Ezek a „technikai részletek” nagyon sok esetben ellehetetlenítik a környezeti információhoz való jog érvényesítését. Ha például csak több ezer oldal lemásolása és persze ennek megfizetése után juthat hozzá a kérelmező a környezeti információhoz, vagy éppen hetekkel, hónapokkal az után, hogy az adott ügyben a döntést már meg is hozták, az információhoz való jog érvényesítése ténylegesen meghiúsul, jöllehet elvi akadálya nem lett volna a kérés maradéktalan teljesítésének. Az elektronikus információs forradalom korában, sőt azon már túl ezek a problémák álproblémának tűnnek, hiszen az internet segítségével nagy tömegű információ szerezhető be, dolgozható fel, továbbítható, adható ki rendkívül gyorsan és olcsón. Az egyezmény igyekszik erre a nyilvánvaló tényre nyomtatékosan felhívni a részes felek figyelmét.

NGO-NYELVEZET

Szerepel még egy elv az aarhusi egyezményben, amely nagy súlyt kaphat a lakosság környezeti jogainak és demokratikus részvételi jogainak érvényesítésében, ez pedig a civil szervezetek (NGO-k) különleges szerepének elismerése. Már a preambulom 13. felhívása utal rájuk, a definíciók között pedig a 2(5) cikk rögzíti, hogy valamennyi esetben érintettnek, érdekeltnek kell tekinteni azokat a civilszervezeteket, amelyek környezetvédelemmel foglalkoznak, illetőleg a 3(4) cikk alapján az egyezményben részes felek kötelezettséget vállaltak az NGO-k megfelelő elismerésére és támogatására. A civil szektor ilyen kiemelt elismerése a közösségi részvétel körében nem véletlen. Valóban minőségileg magasabb szintű környezeti demokrácia valósítható meg általuk, hiszen a közvetítésükkel a környezeti információ hatékonyabban juthat el a nyilvánosság megfelelő tagjaihoz, az érintett közösségek pedig a segítségükkel eredményesebben tudják gyakorolni részvételi és jogorvoslati jogaikat. Ráadásul vannak olyan esetek is, amikor sajnos szinte egyetlen lakossági közösség sem érzi magát közvetlenül érintettnek, legalábbis nem mutatkozik hajlandónak vagy képesnek arra, hogy a környezet védelme érdekében szót emel-

jen. Ilyen esetekben a környezetvédelmi NGO-k az ügyek utolsó mentsvárai lehetnek.

RÉSZVÉTELRE KÉPESÍTÉS

Az egyezmény rendszerének vizsgálatakor láttuk, hogy a közösségi részvétel három pillérének megléte önmagában nem elegendő a környezeti demokrácia biztosításához. Ha nincs a lakosság körében olyan személy, aki a környezeti információk iránt érdeklődne, vagy nincs olyan, aki képes lenne azokat feldolgozni, megérteni és a megfelelő döntéshozatali eljárásokban a környezet védelme érdekében fellépni, sőt szükség esetén az egyébként elvileg rendelkezésre álló jogorvoslatokkal is élni, akkor a közösségi részvétel szépen kidolgozott, cizellált rendszere hiábavaló. Az aarhusi egyezmény éppen ezért csaknem egy teljes cikkelyt szentel a részvételre képesítés témakörének. A részes felek köteleességévé teszi, hogy nyújtsanak megfelelő segítséget és tájékoztatást a nyilvánosság tagjai és szervezetei számára a környezeti demokrácia legfontosabb kérdéseiben.

Az egyezmény részes feleinek harmadik, 2008 júniusában Rigában rendezendő találkozója készített országjelentések ennek megfelelően számos technikai megoldást tartalmaznak. A legtöbb országban a részvételre képesítés, a környezeti nevelés és a legfontosabb környezeti információk aktív terjesztése érdekében külön szervezetrendszer hoznak létre, méghozzá – az integráció elvének szellemében – nem kizárólag a környezetvédelmi hatóságok körében. Több országban a részvételre képesítés tervszerű programjainak állandó elemei a különböző tájékoztató kiadványok, környezetvédelmi kampányok, valamint a nyilvánossággal közvetlen kapcsolatban álló hivatalnokok, NGO-k és egyéb érdeklődők számára külön-külön vagy akár együttesen is megtartott tréningek. A közösségi részvétel szakmai színvonalának, tájékozottságának növelése többszörösen megtérül az állami szervezetek számára, hiszen ezáltal hatékonyabb közösségi részvételhez jutnak, amely többé nem hátráltató tényező, hanem inkább komoly segítség lehet a hatóságok munkájában.

ACTIO POPULARIS

Ha az érintett közösségek és társadalmi szervezetek felkészültsége eléri a megfelelő szintet, joggal merül fel a kérdés, csupán arra legyen-e joguk, hogy a beruházók vagy a hatóságok által indított ügyekben részt vegyenek, vagy esetleg már maguk is fel tudják

mérni, melyek azok az esetek, amelyek a környezeti érdekeket egy adott térségben a leginkább sértik, és maguk is kezdeményezhetik akár a hatóságok, akár a bíróságok megfelelő eljárásait. Az aarhusi egyezmény 9(3) cikke határozottan bátorítja ezt a megközelítést: „Minden részes fél köteles biztosítani, hogy ha megfelelnek azoknak a feltételeknek, amelyeket a nemzeti jogrendszer támaszt, amennyiben ilyen feltételek egyáltalán vannak, a nyilvánosság hozzáférhessen a közigazgatási vagy bírósági eljárásokhoz, amelyekben magánszemélyek vagy hatóságok tevékenységének vagy mulasztásainak az elmarasztalását kérhetik, amennyiben ezek a tevékenységek vagy mulasztások a nemzeti környezetvédelmi jog rendelkezéseit sértik.”

A részes felek soron következő rigai találkozójára beadott országjelentések közül az észt és a szlovén jelentés már jelezte, hogy a környezetvédelmi ügyekben a 9(3) cikk rendelkezéseit kifejezetten az *actio popularis* biztosításával hajtották végre. Más országok, így Hollandia, Lengyelország, Olaszország és Magyarország, ehhez közel álló megoldást alkalmaztak, amelyet több jelentés *quasi actio popularis*-nak nevezett. E szerint az egyezmény 9(3) bekezdésében meghatározott esetekben környezetvédelmi közigazgatási eljárásokat bárki (vagy bármilyen NGO) indíthat, és ezeknek a személyeknek vagy szervezeteknek a közigazgatási bírósági jogorvoslat is korlátozás nélkül a rendelkezésére áll.

JÓ KORMÁNYZÁS

Az aarhusi egyezmény tehát egy sor olyan alkotmányjogi, közigazgatási eljárásjogi és anyagi jogi, sőt polgári és polgári eljárásjogi eszmét előtérbe állít és érvényesít, amelyek a modern jog, azon belül a környezetvédelmi jog mint összetett, úttörő jogterület hatékonyságát fokozzák. Az egyezmény jelentősége azonban messze túlmutat a jog világán, mivel rendszerének és hatékonyságának alapvető szerepe van a jó kormányzás politikai és társadalmi követelményeinek érvényesítésében is. Bár „csak” a környezetvédelem területén (ennek kiterjesztő, mi több, terjeszkedő természetéről már szóltunk), a közösségi részvétel ilyen szabályozása döntő szerepet játszik a kormányzati munka minden szintje átláthatóságának és elszámoltathatóságának fokozottabb biztosításában.

Az információhoz való hozzájutásra vonatkozó jog aktív oldala a környezettel és rokon területével foglalkozó hatóságokat arra készíti, hogy munkájukról rendszeresen számoljanak be, elsősorban a gyors és olcsó interneten keresztül – ugyan-

akkor e jog passzív oldala miatt bármikor számolniuk kell azzal, hogy a lakosság, vagy akár speciális ismeretekkel, kiváló nemzetközi és sajtókapcsolatokkal rendelkező NGO-k külön is adatokat kérnek tőlük. Ezzel a háttérrel azután néhány esetben a lakosság képviselői (érintett közösségek, magánszemélyek, NGO-k, stb.) kapcsolatba kerülnek a hatósággal, akár személyesen (például egy közmeghallgatáson), akár írásban, élve a véleménynyilvánítás, tiltakozás, javaslattétel jogával. Amennyiben a hatóság ezekre a kezdeményezésekre nem megfelelően reagál, attól is tartania lehet, hogy a felettes szerv vagy a közigazgatási bíróság elmarasztalja. Nem kétséges, hogy mindezeknek a jogi lehetőségeknek és azok megfelelő, felkészült alkalmazásának óriási jelentősége van a közigazgatás demokratikus működése, azon felül a környezetvédelmi közigazgatási szervek munkájának színvonala, törvényessége szempontjából.

A NEMZETKÖZI JOG KIKÉNYYSZERÍTHETŐSÉGE

Az aarhusi egyezmény különleges nemzetközi jogi helyzetének már több vonatkozásáról szóltunk, de a talán legfontosabbat a végére hagytuk: a részes feleknek a nemzetközi jogban egyedülállóan hatékony jog-kikényszerítési mechanizmusokat sikerült kialakítaniuk már magában az egyezmény szövegében,

illetőleg az első találkozásukon hozott határozataikban. Ezek közül a rendkívül nagy arányban benyújtott, tartalmas országjelentéseket már említettük. Az egyezmény megfelelő szintű végrehajtásának azonban ennél is fontosabb eszköze az egyezmény betartása felett őrködő bizottság (*Compliance Committee*), amelynek jelenleg nyolc, személyében megválasztott (tehát nem országokat vagy szervezeteket képviselő) tagja 2002 óta huszonhárom ügyben járt el. Ezek közül néhány ügy nem jutott el a döntéshozatali fázisba, mások még folyamatban vannak, azonban hat ügyben már a bizottság döntései által érintett országok megfelelő intézkedései is megtörténtek. Ezek az intézkedések új jogszabályok meghozatalától jogszabályok és a bírósági gyakorlat átfogó módosításán keresztül különböző összetett intézkedési tervek meghatározásáig és végrehajtásáig terjednek.

Az aarhusi egyezmény tehát nagymértékben cáfolja azt a gyakran elhangzó szkeptikus álláspontot, amelyek szerint a nemzetközi jog alapján véve kikényszeríthetetlen, nem több jó szándékú deklarációnál, az egyes országok gyakorlatára, konkrét ügyekre semmilyen érzékelhető hatása nincs. Megalkotásának körülményei, szerkezeti felépítése, titkárságának és részes feleinek folyamatos aktivitása, nem utolsósorban pedig a benne szereplő eszmei tartalom együttesen biztosítja azt, hogy az egyezmény a környezetvédelem és a demokrácia fejlesztésének jelentős eszköze.